

УДК 336.71

Демчук Н.І.*доктор економічних наук,
професор кафедри фінансів та банківської справи
Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету***Коваль А.М.***студентка
Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету*

МЕНЕДЖМЕНТ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ БАНКУ

Стаття присвячена дослідженню сутності кредитного портфеля банку та його менеджменту. Розглянуті основні принципи формування кредитного портфеля та чинники, які впливають на процес його формування. Визначено основну мету процесу управління кредитним портфелем банку.

Ключові слова: менеджмент, кредитний портфель, кредит, кредитоспроможність, позичальник, кредитний ризик, банк, дохідність, кредитна політика.

Демчук Н.И., Коваль А.Н. МЕНЕДЖМЕНТ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ БАНКА

Статья посвящена исследованию сущности кредитного портфеля банка и его менеджмента. Рассмотрены основные принципы формирования кредитного портфеля и факторы, влияющие на процесс его формирования. Определена основная цель процесса управления кредитным портфелем банка.

Ключевые слова: менеджмент, кредитный портфель, кредит, кредитоспособность, заемщик, кредитный риск, банк, доходность, кредитная политика.

Demchuk N.I., Koval A.N. MANAGEMENT OF THE BANK LOAN PORTFOLIO

The article investigates the nature of the loan portfolio and its management. The basic principles of formation of the loan portfolio and the factors that affect the process of formation. The basic purpose of the management of the credit portfolio of the bank.

Keywords: management, credit portfolio, credit, creditworthiness of the borrower, credit risk, bank profitability, credit policies.

Постановка проблеми. Сучасна банківська справа належить до однієї з найдинамічніших сфер економіки. Технічна революція, посилення конкурентної боротьби, стрімка інфляція, економічні кризи призвели до підвищення ризиковості банківської діяльності. На теперішньому етапі розвитку банківської системи головне завдання полягає в пошуку реальних шляхів мінімізації ризиків та отримання достатніх прибутків для збереження коштів вкладників і підтримання життєдіяльності банку. Успішне вирішення цієї складної проблеми потребує використання багатьох методів, прийомів, способів, систем та розробки нових підходів до управління комерційним банком, які об'єднані поняттям менеджменту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням сутності кредитного портфеля банку присвячено роботи таких науковців як: С.Г. Арбузов, Ю.В. Бугель, В.М. Голуб, Е.Дж. Долан, О.И. Лаврушин, Г.С. Панова, В.А. Челноков та інші. Вивченню організації системи управління кредитним портфелем у комерційному банку приділяли увагу такі українські вчені, як В. Базилевич, О. Корольов, І. Ткаченко, О. Устинко та інші. Серед зарубіжних дослідників, які внесли вклад в розробку даної проблеми, варто відзначити М. Грубера, А. Грошпелі, Е. Елтона, У. Шарпа та інших.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає у дослідженні сутності кредитного портфеля банку та визначенні основних засад його управління (менеджменту).

Виклад основного матеріалу дослідження. У загальному розумінні менеджмент – це наука про найбільш раціональні системи організації та управління певними видами діяльності. Зазначимо, що єдиної думки щодо визначення терміна «менеджмент» в економічній літературі не існує. Під менеджментом розуміють як систему управління фінансовими та організаційними сферами діяльності, так і

управлінський персонал, що здійснює управління, тобто керівний склад організації [1].

Банківська діяльність у сучасному світі – одна з найбільш конкурентних, тому успіх і життєдіяльність банку істотно визначається його менеджментом. Банківський менеджмент має певну специфіку, зумовлену характером та особливостями здійснення банківських операцій. Специфічною особливістю банківської діяльності є те, що банки працюють здебільшого з чужими грошима, які тимчасово акумульовані на їхніх рахунках. Тому надійність окремого банку та банківської системи в цілому розглядається як необхідна умова їх діяльності [1].

Основною метою діяльності комерційного банку є отримання прибутку від надання власних послуг на фінансовому ринку. Основною економічною функцією банків є кредитування їх клієнтів. Від того, наскільки добре банки реалізують свої кредитні функції, багато в чому залежить економічний стан регіонів, що ними обслуговуються. Банківські кредити сприяють появі нових підприємств, збільшенню кількості робочих місць, будівництву об'єктів соціального та культурного призначення, а також забезпечують економічну стабільність. Кредити становлять близько 50% всіх активів банку і забезпечують 2/3 усіх доходів. Вони є найбільш прибутковою, але й найбільш ризиковою частиною банківських активів. Теорія портфеля пропонує розглядати не кожен окрему позику, а сукупність усіх кредитів з їх взаємовпливом та взаємозалежністю [1].

Кредитний портфель – це сукупність усіх позик, наданих банком з метою одержання прибутку. Розмір кредитного портфеля оцінюється за балансовою вартістю всіх кредитів банку, у тому числі прострочених, пролонгованих, сумнівних. У структурі балансу банку кредитний портфель розглядається як єдине ціле та складова частина активів банку, котра має свій рівень дохідності і відповідний рівень ризику. Дохідність і ризик – основні параметри управління кредитним портфелем банку [1].

Формуючи кредитний портфель банки надають перевагу кредитам, які приносять максимальні доходи за мінімальних ризиків. Дохідність кредитної операції визначається рівнем відсоткової ставки за певним кредитом, тривалістю періоду надання кредиту та прийнятою системою нарахування відсоткових платежів.

Якість та склад кредитного портфеля істотно залежить від організації кредитної роботи в банку. Організаційна структура кредитної функції в кожному конкретному банку має свої особливості, що визначаються розмірами, можливостями банку, а також потребами клієнтури. У великих банках організаційна структура може складатися з кількох департаментів, які включають розгалужену мережу відділів, секторів, комітетів, груп, економічних рад тощо. Ці структурні підрозділи спеціалізуються на виконанні певних функцій кредитної процедури, наприклад, відділ галузевого аналізу, відділ кредитної політики, відділ кредитних продуктів, відділ кредитної документації, відділ економічних прогнозів, відділення з розгляду кредитного процесу тощо. У невеликих банках виконання всіх функцій сконцентровано в кількох структурних підрозділах [1].

В Україні деякі банки мають документально оформлену кредитну політику, але розробка такого документа ще не стала обов'язковою для вітчизняних банків. Кредитну діяльність банків значною мірою централізовано регулює НБУ, обмежуючи можливості банків щодо формування власної кредитної політики. Нестабільність економічної ситуації також не сприяє відпрацюванню довгострокових планів і перспективних завдань. Тому розробка кредитної політики як офіційного документа є складним та проблематичним завданням для невеликих і новостворених банків [1].

Головна мета процесу управління кредитним портфелем банку полягає в забезпеченні максимальної дохідності за певного рівня ризику. Рівень дохідності кредитного портфеля залежить від структури й обсягу портфеля, а також від рівня відсоткових ставок за кредитами. На формування структури кредитного портфеля банку істотно впливає специфіка сектора ринку, який обслуговується цим банком. Для спеціалізованих банків структура кредитного портфеля концентрується в певних галузях економіки. Для іпотечних банків характерним є довгострокове кредитування. У структурі кредитного портфеля ощадних банків переважають споживчі кредити та позики фізичним особам [1].

Обсяг і структура кредитного портфеля банку визначаються такими чинниками:

1. Розмір банку (капіталу);
2. Правила регулювання банківської діяльності;
3. Офіційна кредитна політика банку;
4. Досвід і кваліфікація менеджерів;
5. Рівень дохідності різних напрямків розміщення коштів.

Величина капіталу банку значною мірою впливає на загальний обсяг залучених та запозичених коштів, а отже, і на розмір кредитних ресурсів. Максимальний розмір окремої позики теж визначається величиною капіталу. Капітал банку використовується при встановленні лімітів та обмежень у процесі регулювання кредитної діяльності банків.

Національним банком України встановлено ряд пов'язаних із кредитуванням нормативів, які розраховуються у відношенні до капіталу банку. Отже, розмір капіталу банку визначає обсяг та структуру його кредитного портфеля [1].

Ефективну систему обліку не лише доходів, а й витрат за кожним видом кредитів. На прибутковість кредитних операцій банку впливають як доходи та витрати, так і можливі збитки, що визначаються рівнем кредитного ризику за кожною позицією. Вимірювання, мінімізація та контроль за рівнем кредитного ризику – одне з найскладніших завдань, що стоять перед менеджментом при формуванні кредитного портфеля.

Рівень кредитного ризику кожного позичальника безпосередньо впливає на рівень відсоткової ставки за кредитом. Високий рівень ризику пов'язується з високою кредитною ставкою, і навпаки [1].

Чинники, що впливають на кредитну ставку:

1. Попит і пропозиція на ринку кредитів;
2. Рівень конкуренції;
3. Рівень кредитного ризику, що пов'язується з конкретним клієнтом;
4. Кредитна політика банку;
5. Категорія клієнта, яка відображає, чи орієнтований банк на розвиток відносин з даним позичальником;
6. Загальний рівень прибутковості всіх зв'язків з клієнтом;
7. Вартість кредитних ресурсів для банку;
8. Рівень базових ставок;
9. Форма забезпечення кредиту та вартість контролю за його станом.

Кредитний ризик визначається ймовірністю того, що позичальник не зможе або не захоче виконати свої зобов'язання згідно з кредитною угодою. Управління кредитним ризиком банку здійснюється на двох рівнях відповідно до причин його виникнення – на рівні окремої окремої позики та на рівні кредитного портфеля в цілому.

Основні причини виникнення кредитного ризику на рівні окремої позики:

1. Нездатність позичальника до створення адекватного грошового потоку;
2. Ризик ліквідності застави;
3. Моральні та етичні характеристики позичальника.

До чинників, які збільшують ризик кредитного портфеля банку, належать:

1. Надмірна концентрація – зосередження кредитів в одному із секторів економіки;
2. Надмірна диверсифікація, яка призводить до погіршення якості управління за відсутності достатньої кількості висококваліфікованих фахівців зі знаннями особливостей багатьох галузей економіки;
3. Валютний ризик кредитного портфеля;
4. Структура портфеля, якщо він сформований лише з урахуванням потреб клієнтів, а не самого банку;
5. Рівень кваліфікації персоналу банку [1].

Методи управління кредитним ризиком поділяються на дві групи:

- 1) методи управління кредитним ризиком на рівні окремої позики;
- 2) методи управління кредитним ризиком на рівні кредитного портфеля банку.

До першої групи методів належать:

- 1) аналіз кредитоспроможності позичальника;
- 2) аналіз та оцінка кредиту;
- 3) структурування позики;
- 4) документування кредитних операцій;
- 5) контроль за наданим кредитом та станом застави [1].

Особливістю перелічених методів є необхідність їх послідовного застосування, оскільки одночасно вони являють собою етапи процесу кредитування.

Якщо на кожному етапі перед кредитним співробітником поставлено завдання мінімізації кредитного ризику, то правомірно розглядати етапи кредитування як методи управління ризиком окремої позики.

Методи управління ризиком кредитного портфеля банку:

- 1) диверсифікація;
- 2) лімітування;

3) створення резервів для відшкодування втрат за кредитними операціями комерційних банків [1].

У сучасних умовах для мінімізації кредитних ризиків вагоме значення має вивчення кредитоспроможності позичальника, що розуміємо як здатність повністю та у визначені терміни розраховуватися за своїми борговими зобов'язаннями. Єдиної методики оцінки кредитоспроможності позичальника не існує, тому банки визначають кредитоспроможності позичальників на основі методики, запропонованої НБУ, розробляють власні підходи або орієнтуються на міжнародний досвід. Оцінюючи кредитоспроможність позичальника, комерційні банки України керуються власними положеннями та методиками, в основу яких покладено методичні рекомендації Національного банку України. Водночас, НБУ не забороняє банкам самостійно встановлювати додаткові критерії аналізу фінансового стану позичальника, що підвищують вимоги до показників з метою адекватної оцінки кредитних ризиків і належного контролю за ними.

Схема класифікації методів управління кредитним ризиком наведена на рис. 1 [1].

Метод диверсифікації полягає у розподілі кредитного портфеля серед широкого кола позичальників, які відрізняються один від одного як за характеристиками (розмір капіталу, форма власності), так і за умовами діяльності (галузь економіки, географічний регіон). Розглядають три види диверсифікації – галузеву, географічну та портфельну. Лімітування, як метод управління кредитним ризиком, полягає у встановленні максимально допустимих розмірів наданих позик, що дозволяє обмежити ризик.

Створення резервів для відшкодування втрат за кредитними операціями комерційних банків як метод управління кредитним ризиком полягає в акумуляції частини коштів на спеціальному рахунку для компенсації неповернених кредитів [1]. Основні стратегічні напрямки покращення стану кредитного портфеля можна розглядати за якісними та кількісними характеристиками. Зобразимо структурну

схему стратегічних напрямків покращення стану кредитного портфеля в табл. 1.

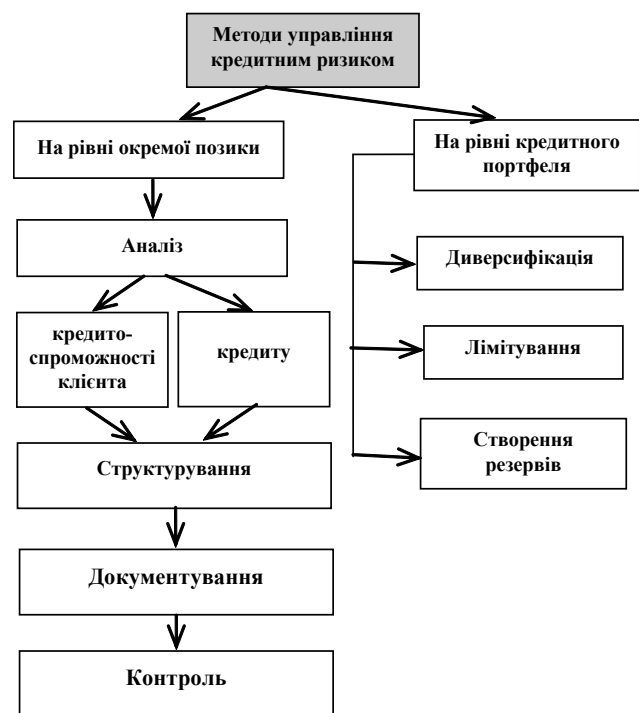

Рис. 1. Схема класифікації методів управління кредитним ризиком

Під кредитоспроможністю позичальника розуміють здатність юридичної чи фізичної особи повністю і в зазначені терміни виконати всі умови кредитної угоди. У світовій банківській практиці кредитоспроможність клієнта завжди була і лишається одним з основних критеріїв при визначенні доцільності встановлення кредитних відносин. Кредитоспроможність тлумачиться не лише як можливість повернути основну суму боргу і відсотки за ним, а й як бажання клієнта виконати свої зобов'язання. Тому здатність до повернення кредиту пов'язується з моральними якостями клієнта, його репутацією, майстерністю і сферою діяльності, ступенем вкладання капіталу в нерухоме майно, можливістю генерувати грошові потоки у процесі виробництва та обігу [1].

Таблиця 1

Стратегічні напрямки покращення стану кредитного портфеля банку

	Якісні напрями	Кількісні напрями
Система управління	<ol style="list-style-type: none"> 1. Надавати персоналу кредитного відділу свободу в прийнятті самостійних рішень в складних ситуаціях. 2. Спонукаати керівництво кредитним відділом до розвитку персоналу та покращення системи стимулювання. 	
Система ідентифікації та вимірювання	<ol style="list-style-type: none"> 1. Впроваджувати в практику обслуговування клієнтів з надання кредитів класифікацію типів боржників за Ансельмою Бассано. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Дотримуватись загального рівня ліквідності. 2. Прискорювати темп очікуваного доходу. 3. Підвищувати рівень доходу в поточному періоді. 4. Мінімізувати рівень ризиків.
Система супроводження	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вдосконалювати методи оцінки кредитоспроможності позичальника 2. Підвищувати кваліфікацію персоналу з питань здійснення кредитного контролю 3. Визначати якісні характеристики позичальника за моделями комплексного аналізу: правило «шести Сі», CAMPARI,PARTS, оцінна система аналізу, ін. 	<ol style="list-style-type: none"> 2. За результатами аналізу динаміки здійснення кредитних операцій проводити моніторинг стану та структури кредитного портфеля. 3. Концентрувати увагу на відстеженні змін процентних ставок. 4. Оцінювати ймовірність дебіторської заборгованості та прогнозувати банкрутство позичальника за системою показників Бівера. 5. Класифікувати кредити за системою CART.

Оцінку кредитоспроможності позичальника, як показує практика, можна проводити за допомогою різноманітних методів. Узагальнююча класифікація методів оцінки кредитоспроможності позичальника подана на рисунку 2.

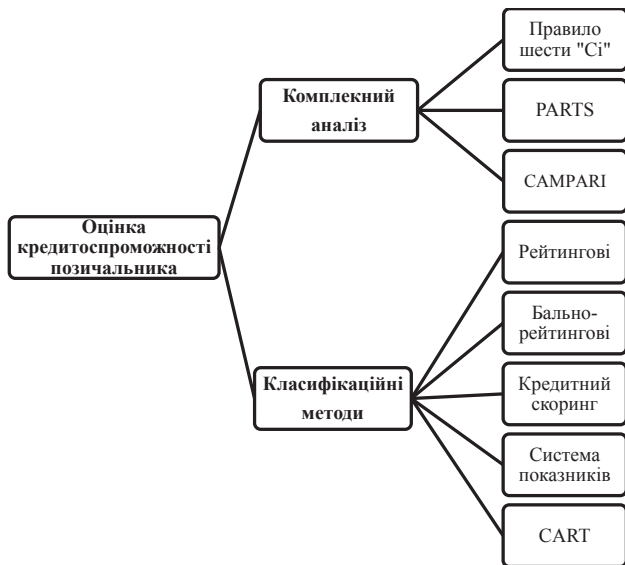

Рис. 2. Класифікація методів оцінки кредитоспроможності позичальника

Недоліками класифікаційних моделей є їхня «кількісна субрелевантність» (переоцінка ролі кількісних факторів), довільність вибору системи базових кількісних показників («емпіризм»), висока чутливість до перекручування (невірогідності) вихідних даних (особливо фінансовий звітності). Розділити кількісні і якісні характеристики позичальника дозволяють моделі комплексного аналізу: правило «шести Сі», СAMPARI, PARTS, оцінна система аналізу. Для аналізу індивідуальних позичальників може застосовуватися оцінна система, заснована на досвіді і проникливості фахівців банку. Оцінці підлягає характер позичальника, передбачуване використання засобів, джерела погашення кредиту [1].

У процесі управління банку кредитний портфель необхідно розглядати у взаємозв'язку з усіма складовими банківської діяльності, зокрема з власним капіталом та зобов'язаннями банку. Управління кредит-

ним портфелем банків має відбуватися в контексті загальної концепції управління активами та пасивами банку, спрямованої на досягнення бажаного рівня доходу та зниження ризиків. Для діяльності комерційного банку раціональне управління кредитним портфелем має вагомое значення, адже його ефективність забезпечує в майбутньому доходність та ліквідність. Завдання банку щодо управління кредитним портфелем передбачає своєчасність повернення заборгованості за кредитами та збільшення обсягів кредитування, а відповідно – і стабільний розвиток традиційних послуг банку та довгострокове і комплексне обслуговування клієнтів.

Висновки з проведеного дослідження. З наведеного вище можна зробити наступні висновки:

1. Кредитний портфель – це сукупність усіх позик, наданих банком з метою одержання прибутку. Розмір кредитного портфеля оцінюється за балансовою вартістю всіх кредитів банку, у тому числі прострочених, пролонгованих, сумнівних. У структурі балансу банку кредитний портфель розглядається як єдине ціле та складова частина активів банку, котра має свій рівень доходності і відповідний рівень ризику.

2. В умовах жорсткої конкуренції на ринку банківських послуг важливим є удосконалення напрямів управління кредитним портфелем, при цьому необхідним є постійний їх аналіз та знаходження нових шляхів щодо підвищення якості їх здійснення.

3. У сучасних умовах банківські установи повинні оперативно реагувати на появу задоволеної заборгованості за кредитами та постійно удосконалювати схеми реструктуризації позичок, щоб у майбутньому не допускати на баланс безнадійної заборгованості, яку досить складно продати на вигідних для банку умовах. Відповідно, важливим на сучасному етапі є ефективне управління кредитним портфелем банків, що залежить від правильності організації самого процесу кредитування, при якому необхідним є врахування всіх факторів, котрі поєднуються з принципами і методами банківського кредитування в межах сучасної наукової концепції банківського менеджменту, разом із досвідченою командою кредитного аналізу та контролю.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. EcoLib [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ecolib.com.ua/book.php?book=41> (Дата звернення 20.02.17).